

Péter Demény

Vârtej
în reluare

Traducere de Kocsis Francisko

1

Acum, la trei ani de când am rămas definitiv singur, cred că voi putea povesti ceea ce am vrut să relatez mereu, în speranța că voi reuși să mă înțeleg mai bine pe mine însumi și tot ce mi s-a întâmplat, tot ce s-a petrecut cu noi, cu străbunicii, cu bunicii, cu părinții, cu fratele meu și cu mine, apoi, adăugate la toate, ce s-a întâmplat cu Maria și cu mine, povestea vieții mele, cum s-ar spune, garantat autentică, deoarece încă sunt viu și am înțeles definitiv ceva anume, acum sunt sigur că a înțelege nu numai că te iluminează, dar te și închide, te zăvorăște necruțător într-o poveste unică și nu mai contează că povestea aceea unică se compune din nenumărate întâmplări mărunte.

Anul acesta, în februarie, ar face treizeci și șapte de ani și m-am hotărât, în urmă cu doi ani deja, că mă voi apuca de lucru în această zi de întâi februarie, voi începe truda de înțelegere a vieții noastre, sau a vieții mele, sau, și mai precis, munca de descriere a înțelegerii, descrierea a ceea ce am devenit în acești trei ani, pentru că, neîndoielnic, mi-ar fi plăcut să mă apuc de ea mai devreme, să înțeleg ce s-a

întâmpat cu mine, cu noi, apoi din nou cu mine, deoarece nimic din cele ce mi se întâmplau nu era legat exclusiv de mine, însă, când au revenit ca un bumerang, m-au lovit sau m-au atins numai și numai pe mine, așa cum pentru fiecare dintre noi vine un moment când întâmplările comune ne privesc *exclusiv*, un moment dur și grăitor, dar inevitabil, deci asta aș fi vrut dintotdeauna, să înțeleg și să exprim ceea ce am înțeles, dar de-atunci mi se pare că văd totul într-o lumină mai puternică, de parcă un reflector necruțător ar lumina nebunește ceea ce nici eu n-aș putea numi altfel decât așa cum i-au spus atât de mulți înaintea mea, adică scena vieții mele; de atunci, înțelegerea pare a se modela altfel, nu în sensul că se adună, se acumulează și prinde încet-încet formă, după care o parte dispare, cealaltă rămâne, lângă asta se acumulează iarăși ceva, din care iarăși se pierde o parte, nu, acum, de ani buni deja, posed același material, și acesta e atât de neclintit și de etern, încât ar putea chiar să mă doară, dacă ceva mi-ar mai putea provoca suferință.

Sigur că m-am întrebat adesea de ce a trebuit să rămân singur pentru a accede la această înțelegere, cu ce am greșit eu împotriva celui pe care îl numim Dumnezeu, Domnul sau cum i-om mai spune, cel căruia ne rugăm, de ce a trebuit să zăresc nimicul ca prin el să pot scruta și întregul, să primesc răspuns la toate – sau aproape toate – întrebările, exceptând-o pe cea pusă anterior și la care nu voi primi, probabil, niciodată un răspuns, ori dacă, totuși, da, atunci cel mult la finalul acestui memorial, deși doar tradiția sau cultura mă constrâng la această denumire, deoarece nu

scriu, de fapt, memorii, dar n-aș putea spune foarte precis ce anume sunt, cum am amintit și mai sus.

M-ar putea întreba cineva de ce trebuie să le mai aștern pe hârtie, dacă tot am înțeles ce era de înțeles, și acestuia, căruia îmi vine foarte greu să-i spun „dragă cititorule“, acestuia, deci, i-aș răspunde că din simplul motiv că genul oricărei confesiuni este dialogul, chiar și atunci când dialogul funcționează după reguli personale, amăgindu-mă astfel că nu sunt singur.

Și ca s-o iau de la început, ca să încep de undeva, de fapt, pornesc de la faptul, hotărârea, sau cum să-i spun, despre care am crezut că duce la rezolvarea tuturor problemelor: m-am căsătorit, m-am însurat pentru siguranța pe care ți-o poate da o familie onestă, o familie cum eu n-am avut niciodată, și-mi închipuiam că apartenența la ea te apără de ceva, admiram plin de mândrie cum îmi așternea soția masa în fiecare zi, cum mă aștepta în fiecare zi cu supă și felul doi, cum îmi așeza în față pâinea feliată într-un coșuleț pentru pâine, la micul-dejun și la cină puteam să ciugulesc dintr-o farfurie cârnați, cașcaval, kaizer, parizer, salam, mă bucuram că noaptea mă pot cuibări lângă cineva și pot simți că ființa aceea mă iubește, mă iubește foarte mult, n-ar renunța pentru nimic în lume la bucuria de a fi cu mine, mă îmbrățișa uneori de-mi trosneau oasele, deci în astfel de momente mă simțeam indiscutabil bine, la noi acasă n-a existat niciodată așa ceva, în relația dintre tata și mama abia dacă puteam sesiza, foarte rar, semnele afecțiunii, pentru că n-am cum să cred despre

o femeie cu fața schimonosită, plânsă sau despre un bărbat care vociferează că întruchipează iubirea sau că iubirea a atins înaltele ei culmi tocmai în ei, nu, nu puteam să cred asta nicicum, deși îmi doream foarte mult, dar nu puteam să-mi spun o minciună chiar atât de gogonată.

Multă vreme am crezut, sau mai degrabă m-am amăgit, că nu mai mint, că pe ea n-o mint, că n-am cum s-o mint, pentru că așa prevedea contractul încheiat cu mine însumi, să nu mă *comport* cum o făceam cu membrii familiei mele, cu care nici nu aveam de ales, cu ei nu puteai decât să te prefaci, altfel omul ar fi trebuit să sară de la locul lui și-n clipa următoare să iasă în fugă din cameră, urlând, deci pe ei îi mințeam continuu și mă linișteam zicându-mi că nu se poate altfel cu ei, deși ar fi trebuit să fac altfel, nu să mă mut de acasă, pur și simplu, apoi să mă mut înapoi la bunica, ci ar fi trebui să-i spun în față fiecăruia tot ce aveam pe suflet, nu să ocolesc conflictul de parcă nimic n-ar fi mai dăunător decât adevărul, nimic n-ar fi mai ticălos decât să rostești adevărul; dacă aș fi făcut asta, poate și soarta părinților mei ar fi luat altă turnură, nemaivorbind despre cea a fratelui meu mai mic și a mea, adică a noastră, a amândurora, care n-a fost niciodată a noastră, deși am trăit-o amândoi.

N-a fost niciodată a noastră, pentru că am început mult prea devreme să mint, întotdeauna când îi spuneam *te iubesc*, deși o iubeam, în felul meu egoist, pentru că îmi făcea cafeaua, mi-o turna în ceașcă, o amesteca până se topea zahărul, punea ceașca pe farfurioară, apoi mi-o

aducea; și oricât aş răsuci firul, totul se reduce la atât, dar de ce era puțin, de ce nu era de ajuns când asta am vrut, nu?! Să fiu undeva, în sfârșit, *acasă*, să simt și datele vizibile, audibile, palpabile, gustabile ale căminului, Doamne, ce lacom am fost și ce nemăsurat de prost, voiam fericirea până la ultima linguriță de cafea și nu mi-am dat seama că nu dispun de aptitudinea fericirii, iar dacă n-o posed, atunci pot să iau prânzul și de trei ori pe zi, tot n-o voi găsi, Maria n-a înțeles niciodată de ce scriu, de ce-i important pentru mine un lucru sau altul, de ce simt uneori că altcineva scrie în locul meu, deci nu înțelegea problemele cele mai importante pentru mine, astfel că mi-a fost și mai ușor să mă amăgesc că din cauza ei sunt în continuare nefericit, deși am formulat-o mult mai reținut, aproximativ că din cauza ei nu sunt într-un totuț fericit, pentru că alături de ea se putea măcar trăi, chiar dacă nu și împreună cu ea, alături de ea n-aveam a mă teme continuu că se supără din cine știe ce motiv și că nu mă va iubi câteva zile la rând și că cine știe ce ar trebui să fac ca să mă iubească din nou, iubirea ei nu fluctua, nu era legată de mărunțișuri atât de ridicole, iubirea ei era autentică, nu stătea în cumpănă ca a familiei mele, ai cărei membri, până la unul, se învârtteau în cercul diabolic al supărărilor și al împăcărilor care durau tot mai puțin, un fel de târguială afectivă cumplit de deprimantă, dar m-am dumirit, din păcate prea târziu, că nici eu nu pot scăpa de răul acesta, că n-am putut s-o iubesc trup și suflet, puneam totul în cumpănă, într-un cuvânt, mințeam, și nu numai atât.

Acum urmează femeile, dar să prezint mai întâi totuși un bărbat, care a fost șeful meu la editură, unde am lucrat înainte de cotidian, adică șeful meu direct, deoarece celălalt, cel indirect, cel mai mare, de care depindea totul, ei bine, acela era un ticălos groaznic, nici nu-l puteai numi altfel, un escroc josnic care credea că-i buricul pământului, care se trăgea, pe deasupra, dintr-o familie așa-zis *mare*, dintr-o familie care era considerată una dintre familiile mari ale Transilvaniei, în sens cultural, bineînțeles, și asta era partea cea mai groaznică, se cunoștea cu toată lumea, era cunoscut de toți, cei mai mulți știa, desigur, că-i un ticălos sinistru, căruia nici ochii nu-i stau bine în cap, are și mintea întunecată, despre sufletul lui nici să nu mai vorbim, era scăpărător numai în părțile sale diabolice; pe acest bărbat, pe șeful meu direct, care este unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, el l-a rănit de mii de ori până la sânge, pentru că era într-adevăr un mare ticălos. De șeful meu direct sunt atât de mândru, încât îl numesc astfel ca un fel de alint, de parcă aș spune: am fost chelnerul Măriei Sale, deci spun cu mândrie că sunt colegul, subalternul și, până la urmă, prietenul acestui om, pentru că de la el am avut cel mai mult de învățat, el mi-a oferit, dintre toți prietenii vieții mele de până acum, afecțiunea cea mai profundă, dacă pot asocia astfel de cuvinte la ea, ori ar trebui să spun doar atât, pur și simplu: ceea ce mi-a dat el a fost într-adevăr *dragoste* profundă, nu amabilitate viciată ori snobism mucegăit, nu, el m-a iubit cu adevărat, într-atât de mult, încât nu a așteptat nimic în schimb, nici certitudini, nici

altceva; sau dacă, pentru o clipă, îi trecea prin cap ce mi-a dat, se rușina pe loc, era conștient că în astfel de relații nu trebuie *să te aștepți* la recunoștință sau la ceva de genul acesta, nu trebuie să te aștepți la nimic, nu-i permis, i se vedea în priviri că știe asta, i se vedea în toate mișcărilor, i se impregnase în toate gesturile, pe chipul uscat de vinde-reu, ridat, în gâlca de pe frunte, deci în toate, cu adevărat în toate, nici înainte, nici după aceea n-am mai văzut pe nimeni care să fi fost atât de inechivoc și de incontestabil *om*, cu toate nuanțele romantice ale cuvântului, pentru că avea, desigur, și principii, poate tocmai de aceea nu putea fi scriitor, din cauza principiilor, un scriitor nu poate avea principii, nu trebuie să-i pese că o propoziție i-a ieșit exagerat de crudă, *o șterg repede*, n-am șters niciodată vreo propoziție de teamă că X sau Y s-ar putea supăra, deși ar fi trebuit s-o șterg, ba mai mult, am avut o nuvelă pe care nici n-ar fi trebuit s-o scriu, nici nu mi-a ieșit prea strălucit, a ieșit mai degrabă o văicăreală decât proză beletristică, dar nu mai contează, am scris-o, redactorul tocmai avea nevoie de o nuvelă, deci i-am dat-o, iar redactorul, care mi-e prieten, a fost cu un an înaintea mea la facultate, a publicat-o. M-am dus la redacție, am pălăvrăgit, apoi mi-a dat un exemplar, iar eu l-am dus acasă, acolo mama stătea de vorbă cu bunica, am aruncat revista pe fotoliu, m-am tot învățit prin casă, mi-am schimbat hainele, mama a ridicat revista, a frunzărit-o, a observat că mi-a apărut o scriere, au întrerupt discuția, iar mama a început să citească, asta se întâmpla în anul – ultimul ei an de

altfel – în care bunica a făcut cataractă și nu mai putea citi, mama înainta, înainta, în nuvelă era vorba și despre ea, adică despre mama protagonistului, căruia îi joacă mereu un zâmbet afectat pe față, în scrierea aceea am povestit un segment din viața unui tânăr astmatic, tânărul acela locuia cu bunica lui, o bătrână extrem de binevoitoare, dar despre care tânărul cugeta uneori că ar fi mult mai bine dacă n-ar mai trăi, mama a intuit sau a văzut propoziția asta, așa că nici n-a citit-o, dar o fi bănuț și bunica ce am scris, toată după-amiaza ne-am certat și am regretat apoi că am fost atât de nechibzuit, încât să le arunc atât de frivol revista, nici prin minte nu-mi trecea ce suferințe pot provoca astfel, ar fi fost mai bine s-o ascund sau s-o duc, pur și simplu, în camera mea, dar n-am regretat niciodată – și oricât mă frământ, nu pot regreta nici acum – că am scris o nuvelă despre familia mea, că am descris lucrurile așa cum sunt în realitate, respectiv cum au fost, de atunci au prins viață mai multe scrieri de acest fel și scriu și acum despre ei, despre cine să scriu, despre ce să scriu, dacă pentru mine scrisul înseamnă să mă așez în fața mașinii de scris și să scriu despre mine însumi, eu cred, în opoziție cu mulți alții, că proza nu trebuie să fie neapărat impersonală, există, desigur, foarte multe aspecte în literatură, șlefuire, distanțare, stilizez și eu chestiunea asta, dacă altfel nu se poate, dar să mă îndepărtez de mine însumi prin proprie voință într-o ficțiune forțată, să răsfoiesc cronicile veacurilor de mult apuse în căutarea vieților unor eroi necunoscuți deveniți praf și pulbere de amar de vreme,

ei bine, asta n-am vrut s-o fac nici înainte, întotdeauna am vrut să scriu despre mine, dar atunci încă credeam cu naivitate că nu va fi atât de greu, că doar ce ar putea fi mai ușor decât să mă zugrăvesc *pe mine*, să scriu povestea mea, și abia acum, că m-am apucat, simt vârtoarea amintirilor, care mă trage tot mai adânc, dar cât de departe sunt încă de adevăratul vârtej!

Nu mai contează, am vrut să vorbesc despre Balázs, despre prietenul și șeful meu, pe care nu-l pot numi fostul meu șef, deoarece pentru mine el rămâne pentru totdeauna ȘEFUL, în ciuda faptului că m-a jignit de mai multe ori, și-a dat seama foarte repede cum mă poate răni cel mai ușor, deci m-a jignit, a suferit apoi zile la rând din cauza asta, nu-și găsea locul, nu se trăda, o putea sesiza doar cel care îl cunoștea bine, se mișca, umbla la fel, observa la fel de scrupulos totul ca până la acea clipă, ne conducea la fel de bine, era foarte atent, n-am cunoscut pe nimeni capabil de atâta concentrare, în două zile știa totul despre cel ținut sub observație, avea o atenție distributivă aparte, se putea concentra simultan asupra mai multor lucruri, era uimitor cât de multe lucruri putea remarca, de la el am învățat să mă privesc în așa fel încât *să și văd*, și pot să afirm liniștit că de la el am învățat că organul cel mai important al scriitorului este ochiul, descrierea este, mai mult sau mai puțin, o operațiune mecanică, mâna înaintează pe hârtie, degetele lovesc tastatura, dar opera ia naștere în ochi și în creier prin intermediul ochiului, de câte ori a spus că în el a luat naștere un fel de vedere stranie, de parcă ar purta asupra

lui o cameră ascunsă și ar vedea în această cameră ascunsă și ceea ce se întâmplă cu el, și-ar vedea propriile gesturi, mimica propriei fețe, iar aparatul pare să-i înregistreze și propozițiile, și-n timp ce alții discută liniștiți, rânjesc și gesticulează domol, el urmărește imaginile ce se succed rapid, ascultă propozițiile care se leagă unele de altele; în timp ce alții se simt bine, el se frământă, se întreabă unde și când a greșit, și astfel totul devine o convorbire – și pentru că viața se compune din astfel de dialoguri –, toată viața fiind, în fond, o nesfârșită angoasă disperată din care te poate elibera numai starea cu totul specială de fericire. Și atunci aproape că am țipat de bucurie, am fost cuprins de bucuria pe care o simte omul când se dumirește că, în sfârșit, a întâlnit pe cineva care îl înțelege și nu există nimic mai înălțător pe lume, pentru că și eu simt adeseori că sunt la fel, respectiv că asta mi se întâmplă și mie, că port și eu o cameră ascunsă, ca un Sisif postmodern, că am și eu o cameră care atârnă deasupra capului în fiecare clipă a vieții; când vreau să scriu, nu fac decât să dau filmul înapoi și să mă uit ce s-a întâmplat atunci sau atunci, dar descrierea înșală, mâna șlefuește, rindeluește, cade talașul ca într-un atelier de tâmplărie, iar scrisul, de multe ori, nici nu seamănă cu ce a redat camera, am cugetat de multe ori la vremea când gândeam de toate, de-a valma, pentru că mă amăgeam că mi-am dobândit prin luptă dreptul de a mă gândi fără teamă la orice, astăzi sunt însă lămurit că nu pot să aștern chiar orice, și astfel nici scrisul nu-i o acțiune mecanică, nu e deloc, trebuie să fii concentrat în fiecare